

לכבוד

ח"כ עודד פורר, יו"ר הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי
כנסת ישראל

28.7.2020

הנדון: דברים בשם הנציבות למניעת הטרדה מינית באוניברסיטאות בישראל
שנאמרו בישיבה של ועדת הכנסת לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי
ביום 28.7.2020

שלום,

שמי נעמי כרמון, פרופסור לתכנון עירוני ולסוציולוגיה בטכניון, ובעשור האחרון, נציבה מרכזת למניעת הטרדות מיניות ולקידום תרבות ארגונית מכבדת. התבקשתי לדבר בישיבה זו בשם הנציבות באוניברסיטאות המחקר (בתיאום עם דבורה מרגוליס, ראש מינהל ור"ה). אנו מודות על תשומת ליבה של הכנסת לסוגיות האתיות והפרקטיות שאנו עוסקות בן, שמוצאת ביטוי בישיבה של ועדה חשובה זו. שמונה אוניברסיטאות המחקר בישראל קידמו במידה רבה את הפעילות למניעת הטרדה מינית, בעשור האחרון. ככל הנראה, כיום, הן עשויות לשמש מודל לרוב המעסיקים במדינה. המסמך המוצג בזאת בשמן אינו קצר, אך יש בו תמצית של תובנות ומעשים של נציבות מנוסות, הפועלות בתחושה עמוקה של שליחות במשך שנים ארוכות.

- (א) אפתח בהתייחסות למספר הכולל של תלונות במוסדות להשכלה גבוהה, כפי שפורסם אתמול באתר מאקו, שהתבסס על סיכום של כלל הדו"חות שנמסרו לוועדה זו, כ-400 תלונות מכ-100 מוסדות. האומנם מספר התלונות רב מדי, ולפיכך – כפי שטוענים כתבי תקשורת אחדים - המשימה שלפנינו היא להקטין מספר זה? תגובות אחדות בעניין זה:
- ❖ ראשית, הרבה או מעט, יחסית למה? לפי סקרים שנתיים של התאחדות הסטודנטים הארצית, 3.5-5% מן הסטודנטיות והסטודנטים חווים בכל שנה הטרדה מינית. חמישה אחוזים הם ממש לא מעט,

ובכל זאת, מעט מאד בהשוואה לצה"ל – 15.5% (בסקר 2016), ול-13% בשוק התעסוקה (לפי משרד הכלכלה), ועוד יותר בהשוואה לקמפוסים בארה"ב – 28% מן הסטודנטיות ו-13% מן הסטודנטים (דוח 2015). בכל זאת, 5% ואפילו 3.5% נותנים מספר גבוה בפועל, גבוה הרבה יותר ממספר התלונות המגיעות אלינו. לפיכך, המשימה שלנו אינה להפחית את מספר התלונות, אלא להגביר את אמון הציבור שלנו במערכת המטפלת, בעיקר את אמון הסטודנטיות והסטודנטים, כדי שיותר פניות תגענה אלינו ונטפל בן.

❖ שנית, רוב התלונות שמגיעות אל הנציבות באוניברסיטאות אינן חמורות. לדוגמה אספר על הפניות לטכניון בשנה המדווחת האחרונה:

- כשליש מהן היו פניות שבוררו ונמצא שאינן הטרדה מינית, כמו נילון שנגע בידה של המתלוננת נגיעה שאינה מינית, אך היא שומרת נגיעה מטעמי דת (מה שהוא לא ידע), ולכן התלוננה; או סיפור בדיחה שיש בה קונוטציה מינית בציבור (פעם יחידה), מה שנחשב אצלנו כ"התנהגות לא מכבדת" אך אינו רשום בחוק כהטרדה מינית.
- כרבע היו הטרדה מינית מילולית, כמו הערות תכופות ביחס למראה וללבוש של המתלוננת. אעיר בסוגריים, שיש מקרים שבהם גם הטרדה שהיא מילולית בלבד עשויה להתברר כחמורה, כעיקר כשמדובר במטריד סדרתי או במקרה של יחסי מרות, כמו כשמזכירה מתלוננת נגד הממונה עליה או כשסטודנטית מתלוננת נגד מנחה שלה;
- רק כחמישית מן התלונות התייחסו ל"מעשה מגונה", ביניהן היצמדות לאדם אחר בג'קוזי שבבריכת הטכניון - כאן המתלונן היה גבר, כמו ב-7% מן המקרים בשנה המדוברת, או ניסיון להפשיט את המתלוננת (המקרה החמור ביותר בשנה זו) .
- רק תלונה אחת הוגשה על הפצת סרטים מיניים, וכל הפניות הנותרות - 'אחרות'.

❖ אדגיש לסיומו של קטע זה שהתייחס למספר הגבוה, לכאורה, של תלונות: ברור שמספר האירועים בפועל גבוה בהרבה ממספר אלה שמגיעים אלינו להתלונן. אי לכך, כאמור לעיל, מטרתנו היא להגביר את האמון של נשות האוניברסיטה ואנשיה במערכת המבררת ומטפלת ולגרום לכך שיגיעו אלינו יותר מן הנפגעות והנפגעים. אוניברסיטאות המחקר הן 8 מתוך כ-100 המוסדות שדיווחו בשנה זו; בכל אחת מהן היו כ-40-30 תלונות, כך ששמונת מוסדות המחקר וההוראה הללו הגיעו ליותר טיפולים בתלונות מאשר הסך הכול של כ-90 המוסדות האחרים להשכלה גבוהה, שדיווחו השנה לוועדה. אנחנו גאות בהישג זה.

(ב) נושא חשוב שאנו מבקשות להסב את תשומת לב הוועדה אליו, הינו האיכות הגבוהה של הטיפול

בתלונות באוניברסיטאות, כפי שהיא משתקפת מן הדוחות בשנה האחרונה. אדגים זאת בשני

הסעיפים שלהלן:

- ❖ כל הנציבות וסגנים/סגניות הנציבות, וגם הרכזות/ים הפועלות ופועלים באוניברסיטאות (יש גם גברים), כולם/ן עברו הכשרה מקיפה, לעיתים קרובות מעל ומעבר לנדרש בחוק. הן מקיימות מספר רב של אירועי הסברה והדרכה בכל שנה, בכלים למיניהם (הרצאות פרונטאליות, סדנאות, הדרכות ומסרים ברשת האינטרנט, פוסטרים, פליירים ביום הסטודנט ועוד), בשפות שונות ולקהלים מגוונים: לסטודנטים לקבוצותיהם, לסגל אקדמי בכיר ופחות בכיר (מדריכי ספורט, למשל), לסגל מינהלי (ובתוכו קבוצות מיוחדות כמו אחראי ביטחון, משגיחים בבחינות וכו'), וגם לעובדי/דות קבלן, אשר לפי החוק אחראיות להן/ם חברות כוח האדם, אבל אנחנו דואגות להן מכיוון שהן עובדות בחצר שלנו. כדי להשביח את המניעה והטיפול, הנציבות נעזרות ביעוץ משפטי, ולרשותן עומדת גם האפשרות לסייע בעניינים אקדמיים ולהפנות לטיפול נפשי מגוון – עובדים סוציאליים בעלי התמחות מיוחדת, פסיכולוגים, פסיכיאטרים, כול אלה על חשבון האוניברסיטה או מסובסד על ידה. הן מקיימות שיתופי פעולה והתייעצויות עם נציבות אחרות (יש לנו רשת שלנו; גם אתמול נפגשנו בזום), עם אגודות הסטודנטים המקומיות (לפחות בחלק מן האוניברסיטאות) ועם מרכז הסיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית בערים השונות. נציין גם שהנציבות נענות לכל אנשי האוניברסיטה שפונים אליהן, שהן מטפלות בתלונות אנונימיות וגם בשמועות, ובמידת האפשר, אף נותנות סיוע למי מהם שנפגעו מחוץ לאוניברסיטה ו/או על-ידי 'אדם חיצוני'. עובדה זו מוצגת בניגוד לקורה במשטרה, שאלה מגיעים המקרים החמורים, ובכל זאת, לפי המידע שבידינו, המשטרה סוגרת 92% מן התיקים הנפתחים אצלה בענייני הטרדה מינית, ללא טיפול ומבלי להעבירם לבדיקת הפרקליטות.
- ❖ כמוסדות להשכלה אנחנו רואות עצמנו כמגדלור ערכי, לא כמליצה אלא ממש בפועל. לדעתנו, ההליך המבוסס על החוק להטרדה מינית מציב בפנינו את הגבולות האדומים, בעוד שההליכים של מוסד להשכלה גבוהה אמורים לקדם נורמות גבוהות יותר של התנהגות במקום הלימודים והעבודה. ביטוי עיקרי לכך הינו שורה של כללים בתקנונים של האוניברסיטאות, שהם מעל ומעבר לדרישות החוק. אסתפק כאן בשתי דוגמאות: האחת - איסור יחסים אינטימיים בין בעלי קשרי סמכות וכפיפות, גם כשיש הסכמה בין הצדדים (או הסכמה לכאורה); אצלנו לא ייתכן טיעון כמו זה שהשמיע הניצב לשעבר במשטרה ניסו שחם, אשר קיים יחסים אינטימיים עם שמונה שוטרות צעירות, אך ביקש לזכותו, כי היחסים היו בהסכמה; דוגמה שנייה - קידום 'תרבות ארגונית מכבדת'

כמטרה ראשית (למשל: איסור על דיבור שוביניסטי, ש'מקטין' נשים), מטרה שמופיעה בתקנון הטכניון (המעודכן) צד בצד עם מניעת הטרדה מינית; בגינה של מטרה זו מתקיימים בטכניון הסברה מיוחדת, בירור תלונות וגם ענישה משמעותית, בעיקר במקרים סדרתיים.

(ג) ההליך באוניברסיטאות כהליך חילופי למשפטי – כולנו כפופות לחוק ולתקנות, כולל 'רוח החוק',

וכולנו מתייעצות עם עורכות דין מומחיות ומודות על הייעוץ המשפטי שאנו מקבלות מהן. אולם רבים, כולל התאחדות הסטודנטים הארצית, קוראים להכנסת יותר אובייקטיביות - כביכול - להליכי הטיפול בתלונות, באמצעות יותר פיקוח משפטי, כולל שיתוף שופטים בדימוס. בניגוד לכך, אנחנו מבקשות למנוע משפטיזציה יתר של תפקיד הנציבות. איננו מתיימרות להיות חוקרות או שופטות; אין לנו לא הכשרה לכך ולא הכלים המתאימים. תפקיד האחראית למניעת הטרדות מיניות במקום העבודה, זו שקרויה נציבה במוסדות האקדמיים הגדולים, הינו במכוון תהליך חילופי למשפטי, שרבים יתרונותי - בהקשר הנדון - על-פני הליך בבית-דין, אפילו בית-דין משמעתי פנים מוסדי, ובוודאי בהשוואה לבתי-דין במערכת המשפט המקומית והארצית:

- ❖ בעוד שבית-דין יטפל רק בתלונות פורמליות שהוגשו כדין, אנו מטפלות בכול פנייה, גם במי שהגיע/ה רק להתייעץ וגם בתלונות אנונימיות ובשמועות.
- ❖ דיון בבית-דין, המערב עורכי דין, נמשך שנים, לפעמים שנים רבות, כפי שמעיד כל מי שמצוי במערכות אלה וגורם לעלויות כבדות, כספיות ונפשיות; אנחנו מבררות חלק ניכר מן התלונות תוך ימים אחדים, אם כי יש גם מעט מקרים שנמשכים חודשים מספר.
- ❖ בבית-דין חייבים בראיות חד-משמעיות, שלעיתים קרובות קשה עד בלתי אפשרי להשיג במקרים של הטרדה מינית (זו סיבה מרכזית לכך שהמשטרה סוגרת את רוב תיקי התלונות, לפני בירור של ממש); אנחנו יכולות לברר ולטפל גם במקרים בהם אי אפשר להשיג ראיות מעין אלה שנדרשות על-ידי הפרקליטות.
- ❖ בית-דין מתנהל רק לפי הדין הכתוב והתקדימים; לנציבות שיקול דעת, המתחשב גם בנורמות רחבות יותר.
- ❖ בתי דין מחוייבים בפרוצדורות כמו חקירה נגדית ועימות בין מתלוננת לנिलון, שעלולים להיות קשים במיוחד בעניינים של הטרדה מינית; אנחנו מבררות היטב את הדברים, לעיתים בפגישות נמשכות עם הצדדים ועם עדים, מבלי להיזקק לפרוצדורות אלה.

❖ הכי חשוב, לדעתי: בית-דין פוסק לפי הצדק המשפטי, שלא תמיד עולה בקנה אחד עם הצדק הטבעי; הברור שלנו יכול להיות צודק יותר, לפחות לפי עקרונות 'משפט הטבע', המתחשב בזכויות היסוד של כול המעורבים במקרה¹.

למרות יתרונות אלה, כאשר מדובר בעבירות חמורות שמחייבות על פניהן ענישה חמורה, כמו הפסקת לימודים או פיטורים, אנו חייבות להפנות לבית-הדין המשמעתי של האוניברסיטה (שגם בו הדיון נמשך זמן רב, ואפילו רב מאד).

(ד) הנושא האחרון שאתייחס אליו הוא הפורמט הרצוי לדוח השנתי, זה שאנו דנים בו כעת. אנחנו מבינות היטב את הצורך במידע שקל לסכמו ולהציגו מספרית בפני המוסדות הרלבנטיים והציבור. עם זאת, איננו רוצים להפסיד את היתרונות הרבים הטמונים בדו"ח של כל מוסד על-פי אופיו ותכניו המיוחדים. לפיכך, הצעתנו למי שמכינים את תבנית הדו"ח השנתי (ד"ר יעל פרואקטור ואחרות), לאפשר לנציבות לבחור בין שתי חלופות:

❖ **חלופה (א) – דו"ח ממוחשב,** תוך הקפדה רבה על: (1) מניעת אפשרות לזהות את מתלוננים והנילונים בכל מקרה. לדוגמא, ראו הדו"ח של האקדמיה לאמנות ועיצוב בצלאל; יש שם כוונה טובה לדווח כראוי, אך דיווח כזה מאפשר לאדם שאינו מעורב במקרה, אך הוא מכיר אנשים, פקולטות ושמעות שמסתובבות במוסד, לזהות את המתלוננת והנילון, ואזי להפיץ לחבריו ואולי אפילו לתקשורת, מה שעשוי להרוס חיים. (2) מתן אפשרות למשיב/ה על השאלון להתרשם תחילה מכול השאלות (כדי לתכנן ולהכין את כל הדרוש לתשובות), בניגוד לסוג השאלונים הקצרים הסטנדרטיים שמחייבים דיווח על שאלה 1 ו-2- לפני שהאדם רואה את תוכן שאלות 3 ו-4 וכו'.

❖ **חלופה (ב) – דו"ח של מוסד להשכלה גבוהה שיקיף את כל הפרטים שנכללו בחלופה הראשונה, ובנוסף לכך, ייתן מקום נרחב לביטוי של רוח המוסד ואופיו, ובעיקר, של ההתייחסות והפעילות המיוחדת של המוסד בנושא מניעת הטרדות והתנכלות וכל הקשור בהם.** העובדה ששלוש רשויות המדינה, העוסקות בנושא הנדון – ועדת הכנסת, הרשות הממשלתית למעמד האישה והמל"ג – משתפות פעולה בעניין הדו"ח השנתי המבוקש מכלל המוסדות, מבורכת כשלעצמה. יתר על כן,

¹ 'משפט הטבע' (בלטינית: *jus naturale*) הוא אחת מגישות המשפט הקלאסיות. מנקודת מבט פילוסופית, במסורות המשפט האנגלי והאמריקאי, העקרונות של משפט הטבע באים לידי ביטוי, בין במפורש או במשמע, במסמכים כגון המגנה כרטה והצהרת העצמאות של ארצות הברית, שם מתייחסים לזכויות, באופן ישיר או עקיף, כזכויות טבעיות. לדוגמה הביטוי "...: שהרי כל בני האדם נבראו שווים, ובוראם העניק להם זכויות שאין ליטול מהם" מבטא את הרעיון כי מדובר בזכויות טבעיות שתוקפן אינו מותנה בעיגונם בחוק. המילים המקדימות משפט זה: "אנו סבורים שאמיתות אלה ברורות מאליהן", מביעות בצורה מפורשת השקפה פילוסופית של משפט הטבע".

חיוני שכול המוסדות ימלאו דרישות אחדות זהות בדיווח השנתי. אך לא רצוי בעינינו, שכול 150 המוסדות להשכלה גבוהה יוכפפו למעין מיטת סדום של דיווח אחיד. לא רצוי לבטל את היתרונות הפוטנציאליים של דיווח גמיש ומלא, המעביר לא רק מידע אלא גם דיון מושכל וידע שהצטבר (ר' דוגמא בדו"ח השנתי של הטכניון מקיץ 2019, באתר הוועדה, בעיקר עמ' 8-6, 14-13).

לסיום ייאמר: הכנה של דו"חות שנתיים גמישים ומלאים, אשר הטובים ביניהם יופצו על-ידי הרשויות המרכזיות בין העוסקות/ים בנושא, אולי תוך הבחנה בין סוגי המוסדות (אקדמיים, סמינרים להוראה, מוסדות חרדיים וכו'), ימלאו את התפקיד הקלאסי של אקדמיה – ייצור והפצה של ידע. אנו מייצרות שיח וידע, בדרך לגיבושו של התפקיד האמורפי של נציבה למניעת הטרדות מיניות במוסד להשכלה גבוהה, שיח על הערכים וידע על הפרקטיקות הדרושות לביצוען. אנו ממליצות לא לפגוע במועילות (שמשמעה השגת המטרות) בשמה של יעילות אדמיניסטרטיבית.

בהערכה ובתודה למי שטרחו וקראו את הדברים במלואם,

נעמי כרמון | פרופסור לסוציולוגיה ולתכנון עירוני | **הטכניון** | נציבה מרכזת למניעת הטרדות מיניות ולקידום תרבות מכבדת | 04-829-4075 | carmon@technion.ac.il

עותקים:

גב' דליה אזולאי, מנהלת הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי
כול חברות וחברי הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי
כול המוזמנים לשיבה היום
גב' אווה מדז'יבוז', ראש הרשות לקידום מעמד האישה, המשרד לשוויון חברתי
ד"ר יעל פרואקטור, הרשות לקידום מעמד האישה, המשרד לשוויון חברתי
גב' אתי נעים, המועצה להשכלה גבוהה
גב' יולי הלאל, סגנית יו"ר ההתאחדות הארצית של הסטודנטיות והסטודנטים